

Otteogtyvende tværfaglige VIKINGESYMPOSIUM

Syddansk Universitet 2009



Forlaget Hikuin
og Afdeling for Middelalder- og Renæssancearkæologi
Aarhus Universitet

7U1

Beretning fra otteogtyvende tværfaglige vikingesymposium

Redigeret af

Mette Bruus og Lars Bisgaard



Forlaget Hikuin
og Afdeling for Middelalder- og Renæssancearkæologi
Aarhus Universitet

Beretning fra otteogtyvende tværfaglige vikingesymposium

Redigeret af Mette Bruus og Lars Bisgaard

© Forfatterne

Udgivet af Forlaget Hikuin

og

Afdeling for Middelalder- og Renæssancearkæologi, Aarhus Universitet
Moesgård Allé 20, DK-8270 Højbjerg

Kan bestilles på tlf. 8666 7666 eller fax 8666 7611,
på e-mail: mtj@museumstjenesten.com
på: www.hikuin.dk
eller i boghandelen

Layout & prepress: Jens Kirkeby, Aarhus Universitet
Sat med Gill Sans og Plantin 10/12 i Adobe InDesign
Tryk: Aarhus Universitet

Trykt med støtte på 1250 kr. fra Det Humanistiske Fakultet, Syddansk Universitet

ISSN 0900-0895

ISBN 978-87-90814-60-1

Forsiden:

Flemløse-stenen, som blev fundet i 1623 på Flemløse kirkegård. Se side 40.

Indhold

Forord 5

Jon A. P. Gissel

Johannes Steenstrup og Normannerne 7

Johnny Grandjean Gøgsig Jakobsen

-ville vikinger i Normandiet

Normanniske stednavne som kilde til vikingernes tilstedeværelse 21

Lisbeth Imer

Faaborg-stenen og de ældste danske runesten 35

Hans Frede Nielsen

Forholdet mellem jysk og engelsk: En kritisk vurdering 45

Lars Bisgaard

Bretonske helgener i Danmark 57



Deltagerne. Foto: Jens Velløv.

Forord

Fredag den 15. maj 2009 var Center for Middelalderstudier ved Syddansk Universitet vært for det 28. tværfaglige vikingesymposium. Arrangementet fandt sted i Odense. Det obligate foto af deltagerne taget ved afslutningen viser 44 deltagere. Omkring 20 tilhørere var da allerede draget af.

Programmet var tredelt og bød på i alt syv foredrag. Vi lagde ud med årets hovedtema, som var forholdet mellem Normandiet og Danmark. Emnet blev belyst ud fra stednavne, helgener og historiografisk. Om eftermiddagen var der to sessioner: dels en blandet, dels en med nyt fra den fynske vikingefront. Vi er glade for at kunne præsentere fem af disse oplæg i skriftlig form i dette bind. Det gælder for de to sidste foredragsholdere, Steen Wulff Andersen og Jesper Boldsen, at deres oplæg enten hvilede på allerede trykt materiale eller var bundet af publicering andetsteds.

Redaktionen vil gerne bringe en tak til forfatterne for deres anstrengelser. Ligeledes vil vi gerne takke Institut for Historie, Kultur og Samfundsbeskrivelse og Humanioras Publikationsudvalg, begge Syddansk Universitet, for økonomisk støtte til afholdelse af såvel seminar som trykning af beretning.

Mette Bruus

Syddansk Universitetsbibliotek

Lars Bisgaard

Center for Middelalderstudier

Syddansk Universitet

-ville vikinger i Normandiet

Normanniske stednavne som kilde til vikingernes tilstedeværelse

Af Johnny Grandjean Gøsig Jakobsen

I året 911 sejlede endnu en vikingeflåde op ad Seinen.¹ Dét var der efterhånden ikke noget nyt i; det havde de nu gjort med jævne mellemrum gennem mere end 90 år og ved sådanne lejligheder hærget landet på begge sider af floden. Enkelte gange var de endog nået helt op til Paris. I foråret 911 foregik togtet under ledelse af høvdingen Rollo, om hvis nationale herkomst danske og norske historikere i eftertiden har skændtes bravt. Dette var imidlertid næppe et spørgsmål, der interesserede hverken vikinger eller franskmænd i samtiden synderligt. Fra fransk side var man derimod ved at være rigtig godt træt af disse evindelige, ubudne besøg af mændene fra nord, *normannerne*, og selvom det også denne gang lykkedes den lokale adel at modstå normannernes angreb på fæstningsbyen Chartres, så gik det endnu engang hårdt ud over alle de knapt så befæstede småbyer i det nedre Seineland.

For den franske kong Karl III, af eftertiden givet det lidet flatterende kendenavn 'Karl den Enfoldige', var denne fornyede interesse for Seinelandet fra vikingernes side efter godt 10 års fred ekstra irriterende, idet han meget hellere ville koncentrere al sin



Fig. 1. Vikingerne på Seinen angriber Paris. Illustration af Alphonse de Neuville, i Guizot 1875.

militære opmærksomhed på rigets nordøstgrænse og det evigt ombejlede fransk-tyske grænseland Lorraine/Lothringen og ikke mindst Alsace/Elsaß. I netop disse år så muligheden for en succesfuld fransk offensiv rigtig gode ud, idet den sidste karolingerkonge i Østfranken netop var død, og et kongeløst Tyskland burde være til at tale med. Derfor var det umådeligt ærgerligt, om kong Karl var nødsaget til at bruge sine styrker ude langs kysten og floderne i nordvest på at bekæmpe vikinger.

Stik imod råd fra den franske adel fandt Karl derfor en gammel idé frem af skuffen: Tilbyd den stærkeste viking i regionen kystlandet i len mod at han så til gengæld beskytter området mod andre vikingeangreb. Dette var på ingen måde nogen ny idé, langs hele Frankerrigets kyster havde kongerne forsøgt dette gentagne gange op gennem 800-tallet, dog sjældent med større held. De skandinaviske lensmænd havde det med at glemme deres forsvarmæssige forpligtelser, når nye flåder af kampivrige vikinger dukkede op. I dette tilfælde skulle ordningen imidlertid vise sig at blive mere permanent end normalt. Det normanniske lensgrevskab voksede op gennem første halvdel af 900-tallet og udvidede sig fra det nedre Seineland i vestlig retning frem til kysten og grænsen ned mod Bretagne. Rollos lille følge fik snart selskab af mange andre nordboere, der slog sig ned i dette nye normanniske kystherugdømme, *Normandiet*. I



Fig. 2. Kong Karl III 'den Enfoldige' af Frankrig (898-923). Maleri af Georges Rouget 1831. Musée National du Château et des Trianons de Versailles.

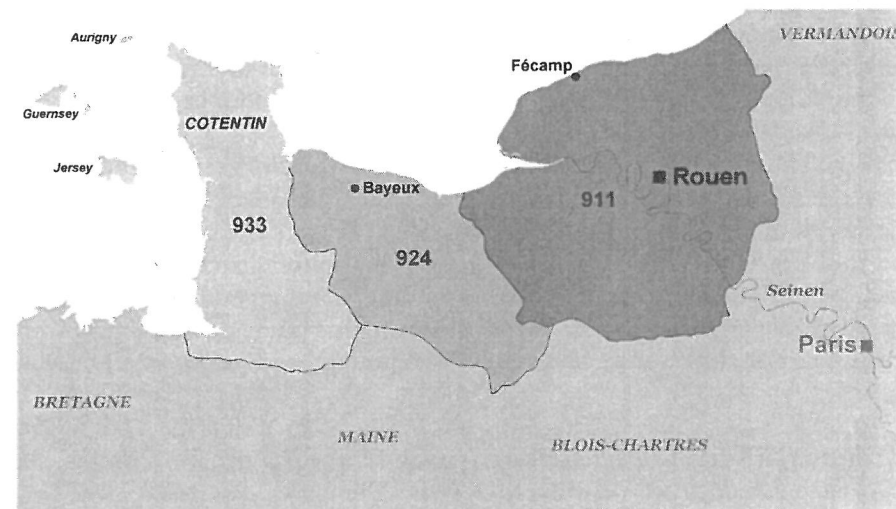


Fig. 3. Kort over vikingetidens Normandiet med markering af hertugdømmets gradvise udvidelse 911-933. Tegnet af JGGJ.

midten af 900-tallet forsøgte den franske konge og adel at få smidt normannerne ud igen, men dette tiltrak blot endnu flere vikinger til landet og befæstede den normanniske hertugs magt. Normandiet var kommet for at blive.

I hvad der synes at have været omkring et århundrede var Normandiet åben for skandinavisk kolonisation. Ligesom i England lod de skandinaviske tilflyttere sig imidlertid tilsyneladende hurtigt integrere, og selvom man i starten af 1000-tallet stadig var sig sine nordiske rødder bevidst, så begyndte forskellen imellem frankoficerede normannere og deres skandinaviske slægtninge at blive stadig mere tydelig. I 1013 gjorde den normanniske hertug Rikard II, Rollos oldebarn, brug af en gammel normannisk tradition, idet han inviterede vikinger nordfra til landet for at hjælpe sig i den lokale magtkamp med den franske konge og adel.² Vikingerne viste sig at være komplet uregerlige og ubrugelige for den normanniske hertug, der efterfølgende havde store kvaler med selv at få smidt sine uciviliserede slægtninge ud af landet igen. Vikingerne var fortsat velkomne til at bruge de normanniske havne i deres togter mod England, når hertugen ellers fik sin del af udbyttet herfor, men selve Normandiet havde de herefter at holde sig fra.

Normannerne var i løbet af et århundrede blevet en slags hybridnation, en blanding imellem skandinavisk og fransk, som for store dele af hertugdømmet allerede i begyndelsen af 1000-tallet reelt nok var mere fransk

end skandinavisk. Graden af det bevarede nordiske islæt varierede dog, og angiveligt var især Cotentin-halvøen mod vest og området nord for Seine-mundingen omkring Fécamp i øst længe at betragte som de mest skandinaviske dele af Normandiet.

Den skandinaviske kulturpåvirkning på Normandiet i vikingetiden er af eftertidens historikere forsøgt dokumenteret - eller nedtonet - på forskellig vis med udgangspunkt i det bevarede skriftlige kildemateriale suppleret med materiale fra andre historiske nabodiscipliner. En af disse discipliner, der har sat sit præg på de historiske studier af vikingetidens Normandiet, er stednavneforskningen. Og det er om stednavnene og deres brug som kilde for vikingernes tilstedeværelse i Normandiet, at det efterfølgende skal handle.

I Normandiet har bebyggelserne navne, hvilket jo er ganske praktisk, da det hjælper med til at identificere den ene bebyggelse fra den anden. Det er der ikke noget usædvanligt ved, idet det jo er en fornuftig skik, der også kendes mange andre steder fra. Det gælder f.eks. både i vikingernes skandinaviske hjemlande og i Frankeriget inden vikingernes ankomst. Eksistensen af stednavne i Normandiet er altså ikke i sig selv noget bevis for vikingernes tilstedeværelse i landet. Det synes til gengæld at kunne hævdes om de former, som mange af de normanniske stednavne har antaget. Dette var noget, som allerede Jakob Jakobsen tilbage i 1911 og senere Johannes Steenstrup i bl.a. 1925 påviste på systematisk vis. Hvis man kigger på et

Fig. 4. Man får et indtryk af ville-bebyggelsernes udbredelse og tæthed i Normandiet på dette tilfældigt valgte udsnit af et nutidigt kort over egnen øst for Fécamp. Google Maps og Tele Atlas 2009 (markeringen af ville-bebyggelserne tilføjet af JGGJ).

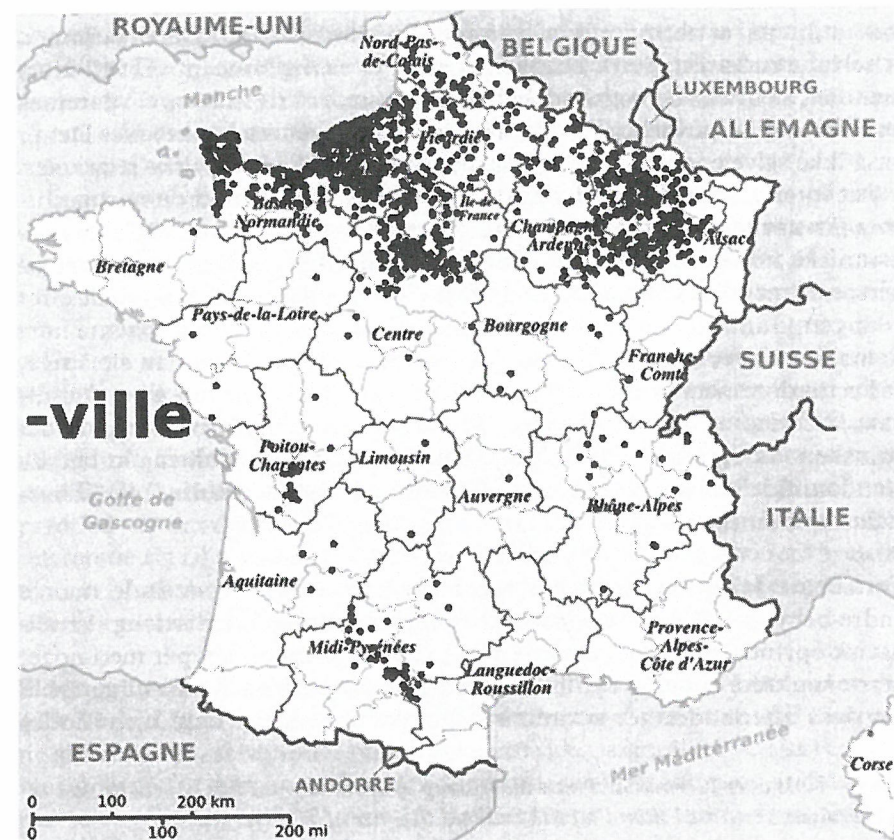
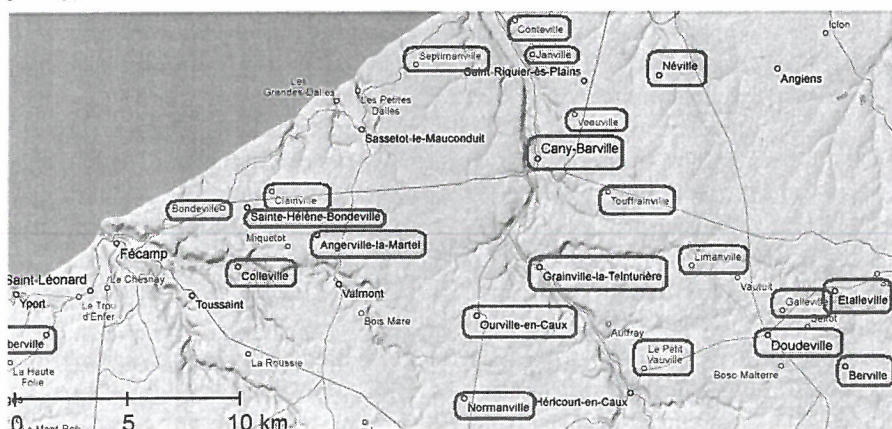


Fig. 5. Udbredelsen af franske communes med endelsestypen -ville. Kort af Damouns 2008 på fransk wikipedia (http://fr.wikipedia.org/wiki/Fichier:Communes_of_France_ending_with_-ville.svg).

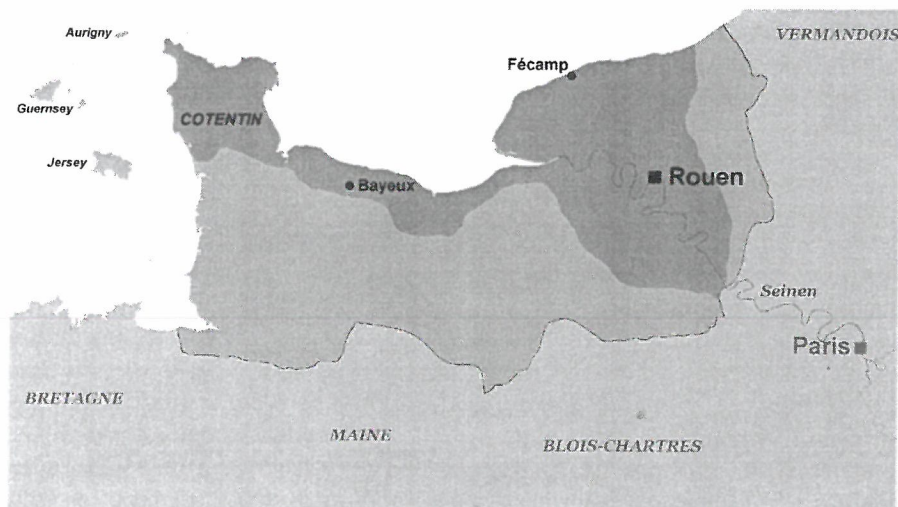
bare nogenlunde detaljeret kort over Normandiet - og hvis dette kort vel og mærke er udstyret med navne på de kortlagte bebyggelser - så vil man snart bemærke, at rigtig mange af bebyggelserne har navne med endelsen -ville. Som det nok er flere bekendt, så har vikingeforskere med sans for stednavne for længst bemærket, at i de skandinavisk koloniserede dele af England er stednavne med endelsestyperne -by og -thorpe særdeles udbredte, og dette underbygger nok så meget den anglo-skandinaviske forbindelse, idet -by og -torp også er særdeles velkendte endelsestyper i samtidens Skandinavien. Noget tilsvarende kan bestemt ikke hævdes for den normanniske endelsestype -ville, der faktisk er temmelig ukendt i Skandinavien; den fra hjemlige breddegrader kendte bebyggelse *Tisvilde* skal altså ikke ses som

indikation på, at normannerne stammer fra Nordsjælland! Dertil kommer, at selvom endelsestypen i Frankrig afgjort er særlig koncentreret til Normandiet, så findes den også adskillige andre steder i riget, hvor vi i parentes bemærket *ikke* har belæg for påstande om skandinavisk bosættelse. Det er altså ikke selve endelsestypen *-ville*, der indikerer skandinaviske relationer.

Det interessante, set med vikingeforskerøjne, er derimod de normanniske *ville*-navnes forled: For en meget stor andels vedkommende bærer normanniske *ville*-navne nemlig forled, der efter alt at dømme er baseret på personnavne af skandinavisk herkomst. *Gonneville* er f.eks. opkaldt efter vikingen Gunnulf, Gunnar eller Gunni, *Toutainville* efter vikingen Thorsteinn, osv. I bedste normanniske hybrid-nationale ånd kan man altså sige, at hertugdømmets *ville*-bebyggelser har to-kulturelle navne: med skandinaviske forled og franske efterled. Efterleddet *-ville* kommer i øvrigt af det latinske *villa* og menes i fransk stednavnemæssig sammenhæng at betyde "landområde": altså i de to eksempler henholdsvis "Gunnulfs-" og "Thorsteins landområde".

Førnævnte Jakobsen og Steenstrup kunne imidlertid også finde mange andre bebyggelsesnavne i Normandiet af mere eller mindre tydelig skandinavisk oprindelse. Disse samlede sig i grupper af endelsestyper med noget færre konkrete tilfælde end hvad der gjaldt for *ville*-navnene, til gengæld var også efterleddet her skandinavisk og kendes derfor også hjemme fra

Fig. 6. Kort over Normandiet med markering af områder med høj koncentration af bebyggelsesnavne med skandinavisk indhold. Tegnet af JGGJ.



Skandinavien, men kun i yderst sjældne tilfælde i Frankrig uden for Normandiet. De mest udbredte af sådanne skandinavisk indførte endelsestyper er *-tot* (svarende til dansk *-tofte*), *-tuit* (svarende til dansk *-tved*) og *-beuf* (form. svarende til dansk *-bod*), samt forholdsvis let genkendelige endelsestyper som *-bec*, *-gard*, *-houlm* og *-torp*.

Tager man nu og plotter alle disse normanniske bebyggelser med skandinavisk navneislæt ind på et kort, så vil man konstatere, at de i særlig grad samler sig i visse dele af Normandiet, nemlig som allerede nævnt på Cotentin-halvøen i vest og i Øvre Normandiet mod øst, samt omkring Seinen og ude langs kysten.

Udover at fastslå de skandinavisk-normanniske stednavnes udbredelse som indikation for en formodet skandinavisk kolonisations geografiske omfang, så var Jakobsen og Steenstrup også interesserede i at bidrage til den gamle diskussion om de koloniserende vikingers nationalitet: var de danske eller norske? At tolke ud fra *ville*-, *tot*- og *torp*-navnenes personnavneforled var det deres konklusion, at i hvert fald disse bebyggelser primært relaterede sig til vikinger af dansk oprindelse. De kunne endvidere konstatere, at Normandiet helt manglede de endelsestyper, der kendetegner den norske bosættelse på øerne nord for Skotland, såsom *-bolstadr*.

Siden Johannes Steenstrups afhandling om Normandiets historie er der gået 84 år. Og er der så sket noget i forskningen af normanniske stednavne siden da? Jo, selvom der måske ikke er rykket afgørende ved hovedkonklusionerne fra dengang, så er der dog immervæk hændt et og andet. Dels har selve tolkningen af de omtalte navnegrupper som værende af skandinavisk oprindelse været udfordret flere gange, bl.a. af Louis Guinet (1967, 1980) og til dels R.H.C. Davis (1976) og Eleanor Searle (1984), men i det store og hele er de primære udfordringer efterfølgende blevet gendrevet af andre. Dertil er det værd at nævne, at de gamle og noget generelle studier i eftertiden er blevet betydeligt uddybet og nuanceret på en række punkter.

Blandt den vikingenormanniske forsknings helt store navne må vel først og fremmest nævnes Lucien Musset, der var historiker, men med en yderst tværfaglig tilgang til sine studier; ikke mindst sprogforskningens forskellige metoder benyttede han flittigt til nærmere undersøgelser af den skandinaviske tilstedeværelse i Normandiet.³ Han gjorde også brug af komparative metoder til at identificere store ligheder imellem vikingernes kolonier i Normandiet og i Danelagen, her især omkring York, idet han bl.a. fandt tegn på, at vikingerne i Normandiet med succes syntes at have indført strukturer kendt fra statsdannelsen i York-riget.⁴

Langt fra alt var dog ens imellem de to kolonier. På det mere stednavnemæssige område kunne Musset således påvise, at i modsætning til i Eng-

land synes endelsestypen *-by* faktisk slet ikke at findes i Normandiet, og de tidligere fremførte eksempler med formen *-bu* synes snarere at være afledte af det skandinaviske *-bod*.⁵ Nogen overbevisende forklaring på forskellen på dette punkt imellem Danelagen og Normandiet mangler fortsat. Måske har vikingerne i Normandiet simpelthen fået vane med at vælge en anden endelse på den slags bebyggelser end deres kollegaer i England, f.eks. endelsen *-tot*, der i øvrigt synes at have en lidt anden betydning i kolonierne end *-toft* havde derhjemme ("indhegnet ejendom"), hvor det i Normandiet og England måske snarere har været brugt om nyopførte bebyggelser ovenpå brandtomter efter ældre, af vikingerne nedbrændte bebyggelser. En anden eller supplerende forklaring kan ifølge Gillian Fellows-Jensen være, at en del af de nordøstengelske *by*-navne synes at være blevet brugt om nye bebyggelser med jorder udstykkede fra større godser, et udstykningsfænomen, der måske ikke er foregået i Normandiet.⁶

I samme moment har de blot 16 normanniske *torp*-bebyggelser, der ellers er så udbredte i Danelagen, vækket undren blandt navneforskere og historikere. Her har Gillian Fellows-Jensen foreslået, at *torp*-navnets udbredelse i England kan tænkes fremmet af, at en nært beslægtet endelsesform *-throp* allerede eksisterede her ved vikingernes ankomst, hvorimod noget tilsvarende ikke gjaldt i Normandiet. En anden mulighed foreslået af Fellows-Jensen er, at *-torp* traditionelt hævdes anvendt på nye bebyggelser udflyttede fra ældre landsbyer (såkaldte adelbyer), og hvor sådanne landsbyer dominerede i vikingetidens England, så eksisterede der ved vikingernes ankomst til Normandiet allerede en betydelig mængde ensomt beliggende enkeltgårde, der ikke havde noget af ældre adelbyer afhængigt *torp*-præg over sig.⁷

Også Frank Stenton havde tilbage i 1945 sammenlignet det skandinaviske stednavnemateriale i de to kolonisationsområder Danelagen og Normandiet, hvor ud fra han konkluderede, at mens kolonisationen i Nordøstengland var præget af, at skandinaverne slog sig ned som bønder, så var kolonisationen i Normandiet langt mere aristokratisk. At nordboerne altså nedsatte sig som en slags herremænd i hertugdømmet, mens jorden fortsat dyrkedes af franskmænd. Dette syn kan siges at have dannet skole for en række historikere op gennem 1970'erne og 80'erne.⁸ Opfattelsen er imidlertid blevet modsagt af andre navneforskere og historikere, ifølge hvem de skandinaviske stednavne er alt for udbredte til kun at afspejle en begrænset elitær tilstedeværelse.⁹ Dertil har Lucien Musset endvidere argumenteret for, at betydelige hidtil ubebyggede områder i Normandiet ud fra stednavnematerialet decideret synes nykoloniseret af vikingerne.¹⁰ Som en slags kompromisøs mellemting mellem de to synspunkter har John Le Patourel foreslået, at mens vikingerne slog sig mere talstærkt ned med jorddyrkende

bosættelse langs kysten og på halvøerne i øst og vest, så blev den skandinaviske indflydelse på de centrale og sydlige dele af Normandiet aldrig mere end i form af det elitære herredømme.¹¹

Bengt Holmberg og Adigard des Gautries kunne ud fra deres uddybende studier af forleddene i skandinavisk-normanniske stednavne slutte sig til Jakobsens og Steenstrups konklusion om, at hovedparten af de skandinaviske kolonister i Normandiet har været danske.¹² Ikke alle personnavneforleddene i *ville*-navne er imidlertid skandinaviske, og udover at nogle - ikke så underligt - er frankiske, så fremstår ikke så få af dem som angelsaksiske. Nu skal det her anføres, at det faktisk ikke altid er helt nemt at skelne skandinaviske og andre germanske (såsom frankiske, saksiske og angelsaksiske) navne fra hinanden, men ikke desto mindre har adskillige normanniske *ville*-byer et forled, der synes opkaldt efter en englænder, så f.eks. en *Dunstan* har givet navn til *Denestanville*. Flere af de egentligt skandinaviske personnavne optræder endvidere i en engelsk tilpasset form, som f.eks. *Osmund* i *Omonville*, der hjemme i Skandinavien ville have heddet *Åsmund*. Eksistensen af disse angelsaksiske og anglo-skandinaviske *ville*-bebyggelsesnavne har fået eftertidens forskere til at formode, at hovedstrømmen af kolonister formentlig hverken kom direkte fra Danmark eller Norge, men derimod fra Danelagen-kolonien i England, hvor vikingernes herredømme fra 917 og fremefter blev stadig mere udfordret af den engelske konge. Mange skandinaver bosat i England kan altså have foretrukket de nye muligheder i Normandiet, og adskillige skandinaviskindede englændere (eller 2. generations-skandinaver med engelske navne) synes at have fulgt med dem. Foruden selve navnestoffet støttes indtrykket af et engelsk tilhørsforhold af en mængde angelsaksiske låneord i normannernes ordforråd, ikke mindst med tilknytning til landbrugsforhold. I dag tales derfor om en overvejende anglo-skandinavisk kolonisation af vikingetidens Normandiet udgået fra de Britiske Øer.

Hovedparten af disse anglo-skandinaver kan at dømme ud fra navnene betegnes som *anglo-danois*, altså af oprindelig dansk herkomst og ankommet til især det østlige Normandiet via Den Engelske Kanal fra vikingernes kolonier i England. Men som noget nyt siden Steenstrup og Jakobsen mener man nu endvidere også, at vikinger af oprindelig norsk herkomst fra de nordatlantiske øer har indgået i kolonisationen af især det vestlige Normandiet, hvor allerede Lucien Musset fandt spor efter keltiske personnavne blandt vikingerne.¹³ Blandt de mere hyppige eksempler kan nævnes *Duncan* og *Niall*, der udover at optræde som navne på kildebelagte personer, også genfindes i flere stednavneforled som *Doncanville* og *Nehou* (af *Nigellihulmus*, "Nialls holm").

I de senere år har René Lepelley (2002) desuden påvist eksistensen af usædvanligt mange maritime naturnavne langs næsset La Hague på nordvestspidsen af Cotentin, naturnavne med skandinavisk og tilsyneladende især vestnordisk eller norsk ophav, først og fremmest *-skær*, der på normannisk er blevet til *-quet*, men også f.eks. *-vig* (i *Le Vy*), *-holm* (i *Le Homet*) og *-mærke* (i *Le Merquite*). Dertil findes der flere tilsyneladende vestnordiske låneord i den franske dialekt, der bruges i Vestnormandiet, formentlig kommet hertil via Orkney og Nordvestskotland gennem Det Irske Hav.

Som for nylig påpeget af en norsk forsker, Åse Kari Hansen Wagner, har nutidens historikere nok en tendens til at referere Mussets påvisning af en national-geografisk differentiering af kolonisterne, med henholdsvis anglo-danske vikinger i øst og keltisk-norske vikinger i vest, vel firkantet, ligesom Mussets egne forsigtige forbehold over for differentieringens kildegrundlag har det med at blive glemt i farten.¹⁴ Så lad os for god ordens skyld få den vigtige pointe med her: der har sandsynligvis været vikinger af alle skandinaviske, anglo-skandinaviske og kelto-skandinaviske nationaliteter og hybridnationaliteter, for nu ikke at glemme deciderede angelsaksere, irere og skotter, repræsenteret ved kolonisationen overalt i Normandiet. Men at dømme ud fra kildematerialet er det danske og anglo-danske element dominerende omkring Rouen og Fécamp i øst, mens et stærkere norsk og keltisk indslag kan identificeres omkring Bayeux og på Cotentin i vest.

Siden Jakobsen og Steenstrup er forskerne også blevet opmærksomme på, at stednavnenes nationale islæt ikke må tolkes som endegyldigt tegn på, hvorvidt bebyggelsens beboere var franske eller danske - eller angelsaksiske eller keltiske, for den sags skyld. Ej heller at bebyggelser med nordiske navne nødvendigvis er grundlagt af vikinger. Vikingerne har utvivlsomt anlagt og ny-navngivet en del bebyggelser i Normandiet, måske ikke mindst dem der ender på *-tot* og *-tuit*, men en stor del af bebyggelserne med skandinavisk navneindhold eksisterede formentlig allerede, da vikingerne kom til Normandiet, men da blot med andre navne. Studier fra det engelske Danelagen viser, at vikingerne i nogle tilfælde lod bebyggelserne beholde deres oprindelige navne og i andre tilfælde ændrede dem enten helt eller delvist. En by med et fransklydende navn som Jumièges kunne altså udmærket være beboet og behersket af vikinger, ligesom et skandinavisk klingende navn som Houlebec ikke behøver at indikere, at bebyggelsen var grundlagt af vikinger eller var beboet af flere vikinger end nabobyerne. Faktisk er det den delvise navneændring, der præger den største stednavnegruppe i Normandiet, nemlig *ville*-bebyggelserne, der som allerede nævnt er bygget op omkring en oprindelig frankisk endelse, der formentlig ikke er meget yngre end 700-tallet,¹⁵ og et formentlig senere skan-

dnavisk forled, som regel i form af et personnavn, som f.eks. *Gonneville*. De skandinaviske stednavne i Danelagen og Normandiet viser med andre ord blot, at der i de tilknyttede områder må have været vikinger til stede af mere permanent varighed. Uanset om de så grundlagde bebyggelserne selv eller blot omdøbte dem helt eller delvist.

Hvad angår dette med at ændre på eksisterende bebyggelses navne, så har Gillian Fellows-Jensen bidraget til forståelsen af de normanniske *ville*-navne ved at henlede opmærksomheden på, at denne form for delvis navneændring, som stednavnene med skandinaviske forled og frankiske efterled af *Gonneville*-typen, faktisk er et fænomen, der også kendes fra det engelske Danelagen med de såkaldte *Grimston*-hybrider, hvor skandinaviske personnavne under vikingetiden eller senere er blevet sat ind i stedet for ældre forled på eksisterende bebyggelsesnavne med endelsen *-ton*.¹⁶ Udover at give eftertidens navneforskere og historikere noget at tænke over, så kan navneændringerne ifølge Fellows-Jensen også have udløst en mere umiddelbar konkret fordel for vikingerne, idet nye navne på bebyggelserne må have gjort det svært for f.eks. regionens klostre og kirker at holde rede på i hvilke landsbyer de havde jord og indtægtsrettigheder.¹⁷ At dette i hvert fald har været en medfølgende konsekvens fremgår af et brev fra 1055, hvor klosteret St-Florent-lès-Saumur klager over, at munkenes besiddelser på Cotentin er gået tabt i det stednavnemæssige kaos, der var fulgt i kølvandet på vikingerne ankomst.¹⁸

I dag tegnes nordisk-normannisk vikingetidsforskning især af to kvinder. Heroppe i Norden repræsenteres forskningsfeltet af Åse Kari Hansen Wagner, bl.a. med hendes ph.d.-afhandling fra 1998 om *Språkkontakt i gammelt koloniområde. En studie av normannerbosetningens stedsnavn, med særlig vekt på navnegruppa -tuit*. Åse Kari er sprogforsker og har i dag sæde på universitetet i Stavanger. Foruden *tuit*-navnene har hun arbejdet en del med den sprogligt set lidt mere problematiske navnegruppe *-beuf*.¹⁹ Fra fransk, ja endog normannisk side er det helt store navn i øjeblikket Elisabeth Ridel, sprogforsker fra universitetet i Caen, der især har skrevet artikler om maritime stednavne og om en keltisk-norsk indvandring i det vestlige Normandiet, hvortil hun har fremmet forskningen generelt som redaktør på to større samleudgivelser inden for det sidste årti.²⁰

Tiden må vise hvad der vil ske fremover med studiet af vikingerne i Normandiet. Det kunne være rart i højere grad at få historikerne på banen igen til at tage arven op efter Lucien Musset, meget gerne med hans tværfaglige tilgang, og denne gang også hånd i hånd med Frankrigs gamle hæderkronede tradition for historisk geografi og spatiale studier. Eksempelvis skriver François Beaurepaires fortrinlige katalog fra 1970-80'erne over Nor-

mandiets stednavne og deres tilknyttede tolkninger på at blive digitaliseret for brug i GIS til både præsentationsbrug og analyser - vel at mærke i en form, der er tilgængelig og anvendelig for resten af faget.²¹ En sådan digital kortlægning i kombination med de ældst kendte administrative grænser i Normandiet kunne være et spændende værktøj for nye studier, ikke mindst brugt komparativt med tilsvarende kortlægninger, der både er undervejs i disse år fra Danmark med projektet DigDAG (Digitalisering af Danmarks Administrative Grænser) og fra England med udgangspunkt i en storstilet nydigitalisering af Domesday Book. I tilknytning hertil kunne det i en digitalisering være oplagt at inkludere de i den senere tid stadig flere arkæologiske fund af især våben, mønter og huse fra vikingetidens Normandiet.

Et sådant komparativt og tværfagligt forskningsprojekt kunne passende sættes i gang om to år, hvor det jo altså er præcis 1100 år siden, at kong Karl III af Frankrig afstod nogle sumpede strækninger langs Seine-deltaet til en fyr ved navn Rollo for i stedet at kunne koncentrere sig om Alsaces tilbageerobring, mens han beroligede sin brokkende adel med, at franskmændene jo snart kunne smide Rollo ud igen og gøre "Normandiet" til en kortlivet parentes i historien. Skæbnen magede det lidt anderledes: Tyskerne afviste alle Karls tre forsøg på at erobre Alsace, normannerne forblev i Normandiet og den franske adel endte i stedet med at vælte Karl af tronen! Så måske var det ikke helt uden grund, at Karl af eftertiden fik tilnavnet "den Enfoldige".

Litteratur

- Adigard des Gautries, Jean: Les noms de lieux du Calvados attestés entre 911 et 1066. *Annales de Normandie* 2 (1952), s. 209-229; og 3 (1953), s. 22-37 og 135-149.
- Adigard des Gautries, Jean: *Les noms de personnes scandinaves en Normandie de 911 à 1066*. Lund 1954.
- Bates, David: *Normandy before 1066*. London 1982.
- Beaurepaire, Charles de & al.: *Dictionnaire topographique du département de Seine-Maritime comprenant les noms de lieux* 1-2. Paris 1982-84.
- Beaurepaire, François de: *Les noms des communes et anciennes paroisses de la Seine-Maritime*. Paris 1979.
- Beaurepaire, François de: *Les noms des communes et anciennes paroisses de l'Eure*. Paris 1981.
- Beaurepaire, François de: *Les noms des communes et anciennes paroisses de la Manche*. Paris 1986.
- Bouard, Michel de: De la Neustrie carolingienne à la Normandie féodale - Continuité ou discontinuité?. *Bulletin of The Institute of Historical Research* 28 (1955), s. 1-14.
- Breese, Lauren W.: The persistence of Scandinavian connections in Normandy in the tenth and early eleventh centuries. *Viator* 8 (1977), s. 47-62.
- Brown, R. Allen: *The Normans*. Woodbridge 1984.
- Davis, R.H.C.: *The Normans and their Myth*. London 1976.

- Dudo af St. Quentin: Normandiets Historie under de første Hertuger*. Oversat og udgivet af Erling Albrechtsen i *Dudo : Normandiets Historie under de første Hertuger*. Odense 1979.
- Fellows-Jensen, Gillian: Scandinavian place-names and Viking settlement in Normandy : A review. *Namn och bygd* 76 (1988), s. 113-137.
- Guinet, Louis: *Contribution à l'étude des établissements saxons en Normandie*. Caen 1967.
- Guinet, Louis: Les toponymes Normands 'Torp(s)', 'Torpt', 'Tourp(s)', 'Tour(s)'. *Annales de Normandie* 30 (1980), s. 193-197.
- Guizot, François: *L'histoire de France depuis les temps les plus reculés jusqu'en 1789 raconté à mes petits-enfants* 4. Paris 1875.
- Hansen, Åse Kari: Lucien Musset: Nordica et Normannica. Anmeldelse i *Namn och bygd* 86 (1998), s. 173-176.
- Hippeau, Celestin: *Dictionnaire topographique du Département du Calvados, comprenant les noms le lieux anciens et modernes*. Collection de documents inédits sur l'histoire de France 116.6. Paris 1883.
- Holmberg, Bengt: *Tomt och toft som appellativ och ortnamnselement*. Uppsala 1946.
- Jakobsen, Jakob: Danske Stednavne og Personnavne i Normandiet med særligt Hensyn til den nordiske Bosættelse. *Danske Studier* 1911, s. 59-84.
- Le Patourel, John: *The Norman Empire*. Oxford 1976.
- Lepeley, René: L'héritage maritime viking dans les noms de lieux des côtes du Nord-Cotentin. *L'héritage maritime des Vikings en Europe de l'Ouest* (red. Élisabeth Ridel), Caen 2002, s. 483-500.
- Musset, Lucien: Les destins de la propriété monastique durant les invasions normands (IXe-XI s.) : L'exemple de Jumièges. *Jumièges; congrès scientifique du xiii centenaire*. Rouen 1955, s. 49-55.
- Musset, Lucien: Pour l'étude des relations entre les colonies scandinaves d'Angleterre et de Normandie. *Mélanges de linguistique et de philologie Fernand Mossé in memoriam*. Paris 1959, s. 330-339.
- Musset, Lucien: *Les invasions* (2) : *Le second assaut contre l'Europe chrétienne (VIIe-XIe siècles)*. Paris 1965 (2. udgave 1971).
- Musset, Lucien: Les deux âges des vikings - Réflexions et observations d'un historien normand. *Medieval Scandinavia* 2 (1969), s. 187-193.
- Musset, Lucien: Pour l'étude comparative de deux fondations politiques des vikings: Le royaume d'York et le duché de Rouen. *Northern History* 10 (1975), s. 47-52.
- Musset, Lucien: Participation de vikings venus des pays celtes à la colonisation scandinave de la Normandie. *Cahiers du Centre de recherche sur les pays du Nord et du Nord-Ouest* 1. Caen 1978, s. 279-296.
- Musset, Lucien: *Nordica et Normannica. Recueil d'études sur la Scandinavie ancienne et médiévale, les expéditions des Vikings et la fondation de la Normandie*. Studia Nordica 1. Paris 1997.
- Ridel, Élisabeth: Viking Maritime Heritage in Normandy from a British Isles Perspective. *Northern Studies* 35 (2000), s. 79-93.
- Ridel, Élisabeth (red.): *L'héritage maritime des Vikings en Europe de l'Oest - colloque internationale de La Hague, Flottemanville-Hague, 30 septembre-3 octobre 1999*. Caen 2002.
- Ridel, Élisabeth (red.): *Les Vikings en France - une synthèse inédite*. Normandie, Bretagne, Vallée de la Seine, Aquitaine, Midi. Les Dossiers d'Archeologie 277 (2002).
- Ridel, Élisabeth: The Linguistic Heritage of the Scandinavians in Normandy. *Scandinavia and Europe 800-1350* (red. Jonathan Adams & Katherine Holman), Turnhout 2004, s. 149-162.

- Ridel, Élisabeth: From Scotland to Normandy - The Celtic Sea Route of the Vikings. *West Over Sea - Studies in Scandinavian Sea-Borne Expansion and Settlement before 1300* (red. Beverley Ballin & al.), Leiden 2007, s. 81-94.
- Searle, Eleanor: Fact and pattern in heroic history : Dudo of Saint-Quentin. *Viator* 15 (1984), s. 119-138.
- Steenstrup, Johannes: *Normandiets Historie under de syv første Hertuger 911-1066*. København 1925.
- Stenton, Frank M.: The Scandinavian Colonies in England and Normandy. *Transactions of the Royal Historical Society* 27 (1945), s. 1-12.
- Vilhelm af Jumièges: *De normanniske Hertugers Bedrifter*. Oversat og udgivet af Erling Albrechtsen i *To Normanniske Krøniker*. Odense 1980.
- Wagner, Åse Kari Hansen: *Språkkontakt i gammelt koloniområde. En studie av normannerbosetningens stedsnavn, med særlig vekt på navnegruppen -tuit*. Bergen 1998.
- Wagner, Åse Kari Hansen: Les noms de lieux scandinaves en Normandie a travers l'exemple des noms en -tuit et en -beuf. *Onoma* 37 (2002), s. 205-217.

Noter

- 1 Dudo af St. Quentin kap. 20-29 (Albrechtsen 1979 s. 54-64); Vilhelm af Jumièges 2. bog kap. 8-11 (Albrechtsen 1980 s. 34-36).
- 2 Vilhelm af Jumièges 5. bog kap. 11-12 (Albrechtsen 1980 s. 76-77).
- 3 Hovedværket i Lucien Mussets skandinavisk-normanniske forskning kan siges at være bogen *Les invasions: Le second assaut contre l'Europe chrétienne (VIIe-XIe siècles)* fra 1965/1971. Dertil er hans arbejde publiceret i en lang række artikler fra især 1950-70'erne. En stor del af disse er genudgivet samlet i *Nordica et Normannica* fra 1997. Lucien Musset døde i 2004.
- 4 Musset 1959; Musset 1975.
- 5 jf. Fellows-Jensen 1988 s. 124.
- 6 Fellows-Jensen 1988 s. 125.
- 7 Fellows-Jensen 1988 s. 126.
- 8 F.eks. Davis 1976 s. 23; Breese 1977 s. 47; Brown 1984 s. 16.
- 9 F.eks. Boüard 1955 s. 6-7; Bates 1982 s. 18.
- 10 Musset 1969 s. 191.
- 11 Le Patourel 1976 s. 282.
- 12 Holmberg 1946 s. 280-281; Adigard des Gautries 1954 s. 265-270.
- 13 Musset 1975 s. 114-115; Musset 1978.
- 14 Hansen 1998 s. 175.
- 15 Musset 1959 s. 332.
- 16 Fellows-Jensen 1988 s. 120-122.
- 17 Fellows-Jensen 1988 s. 123.
- 18 jf. Musset 1955 s. 52.
- 19 Wagner 2002.
- 20 Ridet 2000; -2002a; -2002b; -2004; -2007.
- 21 Beaurepaire 1979 (Seine-Maritime); -1981 (Eure); -1986 (Manche). Dertil også Beaurepaire & al. 1982-84 (Seine-Maritime). For det resterende normanniske departement Calvados kan materialet suppleres med ældre oversigter hos Hippeau (1883) og Adigard des Gautries (1952-53).